

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

کاربرد اصول محیط-رفتار در طراحی محیطی با توجه به قابلیت های محیط مصنوع در شکل دهی به الگوهای رفتاری قرارگاه های رفتاری

میثم خرمیان قهفرخی

دانش آموخته کارشناسی ارشد طراحی شهری از دانشگاه هنر اصفهان

maikhorramian@gmail.com

چکیده

آنچه سبب پایداری و مانایی ابینه و معماری انسانها از گذشته تا بحال شده است درک و شناخت محیطی است که در آن - سکنی گزیدند- این درک و شناخت شامل شناخت قدرت طبیعت و سعی بر کنار آمدن با آن بوده نه غلبه بر آن. با دانش اقلیمی می توان فرم، مصالح و ایده های مناسب را انتخاب نمود تا علاوه بر ایجاد آسایش اقلیمی به دیدگاه و رویکردی پایدار دست یافت. بدلیل شناخت اقلیمی و استفاده از راهکارهایی برای استفاده از خود محیط طبیعی و ویژگی های اقلیمی آن، علاوه بر تاثیر بر اقلیم بر آسایش اقلیمی در محیط های انسانی، توجه به این رویکرد در سازگاری فضاهای کالبدی با محیط طبیعی و فرهنگی موجب بهره گیری از انرژی های طبیعی و مقابله با شرایط سخت اقلیمی شده و تاثیرش را در نوع بافت شهرها، تداوم و ارتباط قسمت های کهن شهر با قسمت جدید شهر می توان دید و نیز بیانگر این موضوع می باشد که تاثیر اقلیمی بر دیگر عوامل همچون اقتصاد، نیروی کار، عملکرد و ... بسیار ملموس و غیر قابل چشم پوشی می باشد. با توجه به معضلات و مشکلات ناشی از رشد بی قاعده شهرها و گریبان گیری این شهرها با انواع آلاینده های محیطی و همچنین غیرقابل تجدید بودن سوخت های فسیلی، باعث شده است که طراحی همساز با اقلیم در راستای احترام به محیط زیست، صرفه جویی و حفظ انرژی در ساخت و نگهداری، استفاده از مصالح بوم آورد و با بهره گیری از این نکات مصرف بهینه انرژی که می توانند ما را در رسیدن به سرمنزل مقصود یاری نمایند.

کلمات کلیدی: روانشناسی محیطی - محیط-رفتار-قابلیت های محیط - قرارگاه رفتاری - تحلیل رفتار متقابل

۱- مقدمه

پس از نگاه مدرنیستی به معماری و شهرسازی و تعاریف جدیدی که در حوزه های فرم و معنا از خود ارائه کردند، تدوین الگوهای جدید سازمان های اجتماعی و فضاهای کالبدی مطابق با تعاریف آنها مورد نیازشان بود. پس از مدتی، طی چندین دوره و از دهه های میانی قرن بیستم و در خلال جنگ جهانی دوم و پس از آن، نقدهایی به این رویکرد وارد شد. یکی از این مجموعه نقدها با انتقاد از پروژه های مسکونی در مقیاس بزرگ شکل گرفت. از جمله این انتقادات اثر محیط انسان ساخت (محیط مصنوع) بر رفتار انسان، سروکار نداشتن معماران با دنیای واقعی و استفاده از الگوهای انتزاعی بدون در نظر گرفتن مردم بود و مرحله بعد نقد، تلاشی بود برای شناخت نیازهای انسان، که منجر به تدوین رشته جدیدی بر مبنای مطالعات رفتار انسان شد. از آنجا که انسان با توجه به نیازها، ارزشها و هدف های خود تحت تاثیر محیط دگرگون شده قرار میگیرد لذا

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

شناخت محیط طبیعی و تاثیر آن بر رفتار انسان ضرورت می یابد در این حوزه و رشته جدید (روانشناسی محیطی) سه پرسش مهم مطرح می شود که عبارتند از : مردم چگونه می بینند، معنا می کنند و رفتار می کنند. (لنگ، ۱۳۸۸) (Heft, 2001) با توجه به تفاوت های بین انواع محیط ها آنها را دسته بندی نموده مانند: محیط جغرافیایی که به محیط عینی و واقعیت های اطراف انسان گفته می شود، محیط رفتاری، تصویر شناختی محیط عینی است که اساس رفتار را شکل می دهد. کرک محیط را به پدیده ای و شخصی تقسیم می کند. محیط شخصی در این تقسیم بندی شامل تصاویر فردی جهان ویژگی های فردی و باورها و نگرش های مربوط به آن ویژگی های تجربی است. داگلاس پروتیوس که از لوین و کرک تاثیر گرفته " محیط مفهومی " را به مفاهیم محیط های طبیعی و شخصی اضافه کرد. (LANG, 1973) برای پژوهش در رفتار انسان در محیط روزمره اش (محیط کالبدی) نیاز است که ابتدا ماهیت محیط را بعنوان یک پدیده اجتماعی شناخته و به بررسی چگونگی نقش و تاثیر محیط در ساخت رفتارهای اجتماعی مردم پرداخته شود. (مطلبی، ۱۳۸۰) با توجه به این مساله که طراحان نگاه خود را معطوف به زیبایی شناسی می کنند و نیازهای روزمره استفاده کنندگان را قربانی کرده و مردم را در محیطی آزار دهنده قرار می دهند و محیط بعنوان فضای پیرامونی که مردم را در برگرفته و رفتار روزمره آنها را تشکیل می دهد (لنگ، ۱۳۸۸) با نگرش علمی پژوهشگران برای تعریف واحدی پایه برای تعریف محیطی که دارای مرزهای زمانی و فضایی مشخص بوده و رفتارهایی که بصورت مرتب تکرار می شوند و مردم خود آنها را انتخاب کرده و در آن به فعالیت می پردازند می تواند در برون رفت از این بحران گشا باشد با توجه به مفاهیم روانشناسان اکولوژیک نظریه قرارگاه های رفتاری را مطرح می سازند که در این نظریه محیط ساخته شده نقشی محوری در توضیح رفتار انسان در محیط دارد (گلرخ، ۱۳۹۱) آنچه که معماران بعنوان محیط مصنوع خلق می کنند یا تغییر می دهند محیط بالقوه ایست برای رفتار انسان و آنچه توسط افراد مورد استفاده قرار می گیرد و نسبت به آن واکنش نشان می دهند محیط موثر است. مفهوم قابلیت محیط تفاوت میان محیط بالقوه و موثر را بخوبی مشخص کرده و با شناخت الگوهای رفتاری که در مکان-رفتارها صورت می گیرد و توانایی و قابلیت هر محیط را در پاسخ به رفتارهای انسانی مرتبط با فعالیت های اختیاری مد نظر یان گل مشخص می کند. این پاسخ بر اساس رفتارهای متقابل میان محیط و انسان بروز می دهد که فرد را با توجه به برخوردش با آن محیط تبدیل به کودک، والد و بالغ می کند که هر یک بسته به نوع حس و برداشت فرد از محیط بدست می آید. (Berne, 1990) (فیروزبخت، ۱۳۸۹).

پرسش های پژوهش و اهداف:

با توجه به پروسه مکان-زمان رشد انسان، چه تاثیری در رفتار متقابل میان انسان و محیطی که در گذشته آن را ادراک کرده و در اکنونیت از قابلیت های آن در انتخاب رفتار مناسب بهره می گیرد وجود دارد؟ محیط های مصنوع چگونه از قابلیت های خود در جهت ایجاد قرارگاه های رفتاری بهره خواهند برد؟ چرا فرایند رفتار انسان در محیط با توجه به قابلیت محیط و رفتار متقابل انسان (کودک، والد و بالغ) اکتسابی بوده و رفتارها و الگوهای رفتاری ما در فضای شهری در کودکی شکل می گیرند؟ هدف از این پژوهش دستیابی هرچه بهتر است که هر یک از شخصیت های انسان در رفتار متقابلش با محیط چه نقشی پذیرفته و این نقش با رفتاری که از ما بروز می دهد متناسب بوده یا نه و در صورت بروز تنش میان نقش شخصیتی خود و ماهیت محیط مصنوع در عصر ارتباطات کنونی به انزوا کشیده شدن انسان کنونی پدیده ای محتمل و غریب بوقوع می باشد و در این صورت آینده طراحی شهری در خلق و مدیریت فضاهای شهری به چه سمت و سویی خواهد رفت و آیا بروز رفتارها و الگوهای رفتاری در قرن حاضر از ذات درونی انسان نشات می گیرند و حقیقی ترین رفتار انسان هستند یا در پس ماسک ها بروز میابند ؟

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

روش‌شناسی

در این پژوهش به بررسی و تفسیر روابط میان روانشناسی محیطی و تاثیر مطالعات محیط - رفتار بر شکل‌گیری قرارگاه‌های رفتاری می‌پردازیم در این پژوهش توصیفی از نظریه‌های اثباتی بدلیل مزیت‌هایی هم چون صرفه‌جویی اندیشه که هدف اصلی نظریه‌های اثباتی قادر ساختن افراد به استخراج تعداد زیادی نظریه تشریحی از یک نظریه توصیفی است. با توجه به ضعف موجود در جامعه طراحان بدلیل بهره‌گیری از نظریه‌های هنجاری و ادراک شخصی خود به طراحی محیط می‌پردازند و بدلیل عدم استفاده از نظریه‌های اثباتی هرگاه که طراحان برای مردمی با الگوهای رفتاری متفاوت طراحی کرده‌اند، در درک اثر طراحی بر زندگی مردم به نتایج اشتباهی رسیده‌اند. بنابراین تدوین نظریه‌های اثباتی که قابلیت پیش‌بینی دقیق آینده را دارند در رشته‌های طراحی محیطی ضروری است. (لنگ، ۱۳۸۸)

پیشینه پژوهش و ادبیات موضوع

محیط مصنوع^۱

محیط از دید جان لنگ به ۴ گونه تقسیم می‌شود:

۱- محیط جغرافیایی یا زمینی ۲- محیط زنده ۳- محیط فرهنگی ۴- محیط ساخته شده

محیط ساخته شده (مصنوع): محیط ساخته شده مجموعه‌ای از انطباق‌پذیری هاست که انسان در ارتباط با محیط جغرافیایی و فرهنگی ایجاد می‌کند. محیط به عنوان فضای پیرامونی، فضایی است که مردم را احاطه کرده است و محیط رفتار روزمره آن را تشکیل می‌دهد. محیط ساخته شده آن بخشی از محیط کالبدی زندگی مردم است که به واسطه انطباق‌پذیری‌های انسان با محیط اطرافش بر اساس نیازها و انگیزه‌هایش و در تعامل با محیط‌های جغرافیایی و فرهنگی زندگی‌اش شکل می‌گیرد. در این میان آنچه معماران به عنوان محیط خلق می‌کنند با تغییر می‌دهند محیط بالقوه‌ای است برای رفتار انسان و آنچه از محیط که توسط شخص مورد استفاده قرار می‌گیرد و شخص نسبت به آن واکنش و رفتار نشان می‌دهد، محیط موثر بر اوست. (LANG, 1973).

رویکردهای مطرح در مورد رابطه انسان و محیط

طراحان و روانشناسان محیطی اغلب به دنبال بررسی رابطه انسان و محیط بوده‌اند و نظریه‌های مختلفی را برای توجیه رابطه رفتار انسان و تاثیرات محیط بر این رفتارها ارائه کرده‌اند.

رویکردهای چهارگانه رابطه محیط و رفتار انسان

در مورد رابطه محیط و رفتار، چهار موضع‌گیری نظری قابل تشخیص است:

۱- رویکرد اختیاری (free – will approach)

۲- رویکرد امکان‌گرا (possibilistic approach)

۳- رویکرد احتمال‌گرا (probabilistic approach)

۴- رویکرد جبری (deterministic approach). (لنگ، ۱۳۸۸)

در بررسی محیط و تاثیرش بر رفتار انسان با جهت‌گیری بوم‌شناختی یا نظام‌های اجتماعی روبرو می‌شویم که:

۱- ارتباط محیط و رفتار بر بنیانی فلسفی اسطوار است که سطوح چندگانه رفتار را شامل می‌شود.

۲- دیدگاه‌های نظام‌های اجتماعی که روابط محیط رفتار را از دو جنبه مورد نظر قرار می‌دهد.

رویکرد سنتی محیط مجموعه‌ای از عوامل معرفی می‌شوند که با رفتار رابطه علی دارد و محیط در فرد تاثیر گذاشته و باعث رفتارهای گوناگون او می‌شود و محیط هم سبب ساز رفتار و هم پیامد و معلول رفتار می‌باشد.

الگوهای انسانی در حوزه رفتار و محیط

¹ Built Environment

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

- الگوی ماشین انگاری
 - الگوی ادراکی - شناختی - انگیزشی
 - الگوی رفتاری - بارکر ۱۹۶۸ - بارکر و گامپ ۱۹۶۴
 - الگوی بوم شناختی یا نظام های اجتماعی
- الگوی رفتاری: نوعی رویکرد رفتار محور است که در آن حرکات و فعالیت های افراد در محیط های واقعی متفاوت به دقت بررسی و مشاهده می شود. (آلمن، ۱۳۹۰)
- الگوی بوم شناختی یا الگوی نظام های اجتماعی انسان:

- ۱- محیط رفتار آن قدر در هم تنیده شده اند که به سختی می توان آنها را از هم تفکیک کرد. رفتار : رابطه درونی آن با محیط درک می شود. رفتار در بستری محیطی تعریف می شود. (Barker, 1968)
- ۲- نظام بوم شناسی: بین محیطها و افراد تاثیر جداگانه و دوگانه وجود دارد. بوم شناسی مستلزم تاثیر متقابل محیط و موجودات زنده بر یکدیگر است
- ۳- کیفیت روابط انسانها با محیط را پویا نشان می دهد و در حال تغییر فرض می کند قلمرو تغییر می کند فضای شخصی وسیع می شود فشرده می شود، افراد محیط را تغییر می دهند. (آلمن، ۱۳۹۰)

روانشناسی محیطی^۱

بین سالهای ابتدایی دهه شصت میلادی (۶۶-۱۹۶۱) اولین کنفرانس های روانشناسی معماری در آمریکا برگزار شد اما در واقع پیش از این کنفرانس هم تلاش هایی در این باره بوقوع پیوسته بود از جمله تلاش های افرادی همچون: جیفورد^۲، آگون برونسویک^۳ و کورت لوین^۴ را پایه گذاران این رشته می دانند. برونسویک در سال ۱۹۴۳ برای نخستین بار اصطلاح روانشناسی محیط رابه کار برد، اما در مآخذ آلمانی، ملیاخ^۵ (۱۹۰۲) نخستین پایه گذار روانشناسی محیط نامیده می شود. (نمازیان، ۱۳۹۲) به عبارتی در دهه های ۶۰ و ۷۰، پژوهش هایی به بررسی تاثیر محیط و انسان پرداخته، و به عنوان بررسی های تخصصی رشته های روان شناسی محیط، روان شناسی اکولوژیک یا علوم اکورفتار منتشر می شدند (دانش دوست، ۱۳۹۱) (گلرخ، ۱۳۹۱)

پروشانسکی: روان شناسی محیطی رشته ای است که با تعاملات و روابط میان مردم و محیط شان سروکار دارد. در حالی که بسیاری از متون، منظور از محیط، همان محیط فیزیکی (جغرافیایی) است، پروشانسکی خاطر نشان می کند که هر محیط فیزیکی، اجتماعی نیز به حساب می آید و گاهی اوقات جداسازی این دو جنبه از محیط ممکن نیست.

بحث اصلی در روانشناسی محیطی و کاربرد آن در طراحی محیطی آن است که علوم رفتاری به رشد نظریه های اثباتی و درک بهتر نظریه های هنجاری کمک زیادی می کند.

کریک (craick) روانشناسی محیطی را کنکاشی روان شناختی در رفتار آدمی می داند که معطوف به زندگی در محیط کالبدی شهری می باشد. رابطه انسان با محیط کالبدی در بستر شکل دهی به "ارزشها" و "احتیاجات" او مورد بررسی قرار دهد. ۳ ساز واره اساسی:

۱- ادراک

¹ Psychology Environment

² Gifford

³ Egon Brunswik

⁴ Kurt Lewin

⁵ MelPAkh

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

۲-شناخت

۳-رفتارهای فضایی

میزان ادراک محیطی

تفاهم محیط مصنوع انسانی: وقتی فضایی بر اساس این زبان الگو طراحی شود با (کاربر طرح) ارتباط برقرار می کند و نوع ادراک فرد از این محیط در "میزان چگونگی معنایابی" این فضا و "میزان استفاده" برای فرد اثر دارد. (محمودی نژاد، ۱۳۸۸)

(لنگ، ۱۳۸۸) مکاتبی که به سازوکار ادراک آدمی از محیط پرداخته اند:

۱- روانشناسی گشتالت (کوفکا)

۲- روان شناسی سازگارمند (ایتلسون)

۳- بوم شناختی (گیبسون) (طراحی شهری - از روانشناسی محیطی تا رفاه اجتماعی) (لنگ، ۱۳۸۸)

نقش علوم محیطی و رفتاری

علوم محیطی و رفتاری به توضیح روابط پرداخته و مدل هایی از واقعیت می سازد. نظریه ها و مدل های ارائه شده از واقعیت محیط و رابطه انسان و محیط تنها تشریحی هستند. علوم رفتاری جریانات و قانونمندی های حاکم بر فرد و جامعه را شناخته و بر این اساس تاثیر مداخلات طراحانه در محیط را پیش بینی می نماید، اما نقش تعیین اهداف را بر عهده ندارد. نتایج مطالعه علوم رفتاری تنها پی آمد راه حل های طراحانه را روشن نموده و میزان موفقیت طراح در رسیدن به اهداف خود را تا حد امکان توضیح می دهد. بدین ترتیب علوم رفتاری در تبیین تاثیر و توفیق اجتماعی اقدامات طراحانه مورد استفاده می باشد. (رضازاده، ۱۳۸۴)

نظریه قرارگاه های رفتاری^۱

قرارگاه رفتاری و یا یک مکان- رفتار عنصری تحلیل کننده برای تشریح کارکردهای اصلی فضاها به کار گرفته می شود. قرارگاه رفتاری مفهومی است که برای اولین بار به وسیله راجر بارکرو همکارانش در راستای پژوهش در (روان شناسی رشد) در پایگاه تحقیقاتی میدوست^۲ برای تجزیه و تحلیل محیط اجتماعی و روان شناختی کالبدی کودکان ابداع گردید. (فراهانی، ۱۳۹۳) قسمت

مهم این تئوری در وهله اول بود که چه چیزی بر رفتارهای انسان در محیط زندگی روزمره اش تاثیر می گذارد و یک رابطه دوسویه میان رفتار و محیط کالبدی را شکل می دهد و موضوع مهمی که پی بردند: تاثیر وضعیت هایی که فرد در آنها قرار می گیرد بر رفتارش بسیار بیشتر است از ویژگی های شخصی که فرد در آنها قرار می گیرد است. بگونه ای که افراد مختلف در یک محیط متشابه تا اندازه ی زیادی شباهت رفتاری دارند. (گلرخ، ۱۳۹۱) (دانش دوست، ۱۳۹۱)

بعد از پایه گذاری این تئوری آلن ویکر، رابطه متقابل میان هدف اشخاص و قرارگاه های رفتاری را مطالعه کرد و در سده میانی قرن بیستم توسط پایه گذاران این تئوری یعنی راجر بارکر و هربرت رایت گسترش یافت و در دهه ۴۰ سده بیستم کورت لوین روانشناس آلمانی- آمریکایی مقاله ای را در زمینه بررسی فرصت ها و محدودیت های محیطی به عنوان نخستین گام در فهم رفتار فرد انجام داد. مایکلسون در سال ۱۹۷۴ مطالعه ای با تاکید بر جنبه های رفتاری استفاده کنندگان از فضا انجام داد. هدف مایکلسون شناخت الگوهای رفتاری فرد در دوره های زمانی مختلف بود. ویکر در سال ۱۹۷۹ کتاب مقدمه ای بر روانشناسی اکولوژیک را منتشر کرد و در آن کوشید تا آنچه درباره ایده قرارگاه های رفتاری مهم می داند را در دسترس مردم قرار دهد.

¹ Behavior setting

² Midwest

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

جان لنگ در سال ۲۰۰۵ تئوری قرارگاه های رفتاری را به عنوان مبنایی نظری در طراحی محیطی مطرح کرد. برخی از پژوهش های اولیه عبارتند: (محمودی نژاد، ۱۳۸۸).

جدول (۱): نظریه های طراحی محیطی معتبر. منبع: (محمودی نژاد، ۱۳۸۸).

سال ارائه نظریه	نظریه پردازان
1968	Barker
1970	Wicker
1971	Gump
1974	Lecompte
1977	Rappaport
1977	Bechtel

قرارگاه رفتاری واحدی پایه برای محیط تعریف می کند که مرزهای زمانی و فضایی مشخص دارد، قرارگاه رفتاری یا مکان - رفتار را می توان واحد اجتماعی کوچکی بشمار آورد که از آمیزش یک فعالیت و یک مکان بوجود می آید و عرصه ای برای بروز عملکردهای آن محیط شهری بحساب می آید یعنی الگوهای رفتاری که در زمانی مشخص و در جایی مشخص اتفاق می افتند و تکرار می شوند. سازگاری و همساختی میان الگوهای رفتاری و ظرف کالبدی وقوع آن را مهمترین ویژگی های یک قرارگاه رفتاری است این مفهوم که زیر مجموعه پژوهش ها و مطالعات روانشناسی اکولوژیک است به تشریح رابطه متقابل رفتار و محیط در موقعیت و مکانی مشخص پرداخته است. همچنین رفتار افراد در قرارگاه رفتاری علاوه بر ویژگی های فردی، تابعی از ابعاد فیزیکی محیطی و رفتار جمعی است. یک قرارگاه رفتاری یک واحد کوچک اجتماعی است که از تلفیق پایدار یک فعالیت و یک مکان بگونه ای حاصل می آید تا در فرایندی منظم بتواند عملکردهای ضروری آن محیط رفتاری را برآورده سازد. عناصر تشکیل دهنده یک قرارگاه رفتاری به گفته راجر بارکر عبارت است از:

۱. فعالیت های مستمر و پایدار در یک مکان و یا الگوی پایدار یک رفتار:

۲. قلمرو و یا آرایش سه بعدی محیط یک مکان - رفتار

۳. ساختار یک مکان - رفتار که حاصل همزیستی بین دو عنصر اول و دوم است که بارکر آن را اصطلاحاً هم ساخت نامید. هم ساخت به این معنی است که بدون ارتباط ساختی بین قلمرو و رفتار انسان امکان تشکیل یک مکان ر رفتار پایدار نمی تواند وجود داشته باشد:

۴. همچنین وجود یک دوهو زمانی. (گلرخ، ۱۳۹۱) (دژدار، ۱۳۹۱) (دانش دوست، ۱۳۹۱)

در پژوهش های بعدی، یکی از شاگردان او به نام آلن ویکر در سال ۱۹۷۹ عوامل دیگری را که در تبیین یک قرارگاه رفتاری می تواند موثر واقع شوند را ارائه کرد. از میان این عوامل دو عامل برنامه در قرارگاه رفتاری و عامل شخص یا عوامل کنترل کننده ی آن به عنوان عناصر پنجم و ششم معرفی شدند. (لنگ، ۱۳۸۸)

برایان لاوسون برای قرارگاه معیارهایی بیان می کند از جمله اینکه فضا جز، مهم و سازنده قرارگاه است. رفتار در قرارگاه صورت می پذیرد. قائل شدن بازه زمانی و مکانی برای قرارگاه و ارجاع به جمله ای از الدو ون ایک در خصوص فضا و زمان در دنیای واقع مکان و فرصت در ذهن انسان. قرارگاه دربر گیرنده فضا، مردم و فعالیت هایشان است، قرارگاه ها، خواه جزئی از یک قلمرو ویژه باشند یا نه، برای ما مثابه راهی برای تولید نمودن امنیت، اهمیت دارند فرهنگ در خوانائی قرارگاه ها نقش دارد نحوه رفتار در یک قرارگاه و تاثیر فضا بر رفتار افراد تحت عنوان "زبان فضا" که ویژگی غیرشفاهی بودن آن و کنترل کنندگی چگونگی رفتار صحیح در فضا را بیان می نماید. (لاوسون، ۱۳۹۱)

هنری سن اف نیز در مقاله ای تحت عنوان "قرارگاه های رفتاری در محیط های مسکونی" اگرچه در پی ارائه راهبردهای پژوهش بر روی رفتار در محیط های طراحی شده است، اما تعریفی واضح از قرارگاه ارائه نموده با این حال نکاتی در مورد

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

ویژگی های قرارگاه رفتاری را بیان می کند که به شرح زیر می باشند: قرارگاه رفتاری واحدی اکولوژیک که شامل مجموعه های رفتاری و محیطی به هم وابسته است و الگوی رفتار قابل مشاهده آن از افراد ویژه درگیر آن مجزاست. محیط دلالت بر هر وضعیت یا تاثیر خارج از سازه واره، گروه و دستگاه و غیره دارد محیط برای انسان فرصت تعامل و تجربه را فراهم می آورد محیط کالبدی تاثیر بسیار زیادی بر حالت روانشناسی و رفتار اجتماعی دارد. (دژدار، ۱۳۹۱) (Sanoff, 1971) در تحقیقات بعدی ویژگی های نوینی در قرارگاه رفتاری مطرح شد که در روانشناسی اکولوژیکی سنتی به آن اشاره نشده است، این موارد به قرار زیر می باشد:

۱. قرارگاه رفتاری همواره در حال تغییر است و مانند چرخه ای از زندگی تکرار می شود. از این رو عامل زمان نه فقط به عنوان بازه ی زمانی یا دوره تناوب بلکه طی فعالیت قرارگاه نیز اهمیت دارد
۲. قرارگاه رفتاری محصول تعامل میان افراد درون خود است و بر خلاف روانشناسی اکولوژیک سنتی که بر ویژگی های فرافردی تاکید داشت، فعل و انفعالات درونی قرارگاه رفتاری تحت تاثیر فرایند معناسازی توسط افراد درون آن رخ می دهد و بخش اعظمی از تعاملات به واسطه ی علایم و نشانه های کلامی و غیر کلامی برقرار می شود.
۳. قرارگاه رفتاری در زمینه ی وسیع تری تعلق دارد که تاثیر بسزایی در کارکرد آن می گذارد (Wickler, 2011). به نقل از گلرخ، (۱۳۹۱).

به عبارت دیگر قرارگاه های رفتاری شامل هر دو مولفه انسانی و غیر انسانی در یک محیط فضایی و زمانی روشن می باشند که در هر یک از آن ها، اجسام برای پشتیبانی از الگوهای رفتاری ثابت و در بازه های زمانی معین سازمان یافته اند. همچنین سازمان دادن قرارگاه های رفتاری برای حمایت از برنامه های ویژه دربرگیرنده عقاید شخصی و همچنین تفسیری از بافت اجتماعی و قوانین برای انجام رفتار مناسب می باشد (فراهانی، ۱۳۹۳). در حقیقت قرارگاه رفتاری واحدی عینی است که از قبل توسط پژوهشگر تعریف نشده بلکه در ارتباط با محیط شکل یافته است (Barker, 1968) (Schoggen P., 1989) همچنین قدرت قرارگاه رفتاری در تعیین رفتار انسان ناشی از چند ویژگی آن می باشد:

۱. قرارگاه رفتاری طبیعتی فرافردی دارد. به این معنا که افراد بر اساس میل و انتخاب خود وارد قرارگاه رفتاری می شوند و به قید و بندهای آن مقید هستند. قرارگاه رفتاری مستقل از ادراک فردی شکل می گیرد و از این رو دارای مرزهای فضایی و زمانی می باشند.

۲. میان عناصر کالبدی و اجتماعی وابستگی متقابل و سازگاری وجود دارد که انسجام درونی آن را در پی دارد (بارکر این مفهوم را با نام هم ساخت بیان کرده است).

۳. قرارگاه رفتاری دارای سیستم درونی خودکنترلی می باشد و افراد در راستای اهداف و برنامه های قرارگاه رفتاری به طور پیوسته از این مکانیسم نگهداری کرده و اختلال های پیش آمده را رفع می نمایند.

۴. افراد در قرارگاه رفتاری به طور همزمان دو نقش را ایفا می کنند. از یک سو به پیام ها و علایم دریافتی از محیط پاسخ می دهند و از سوی دیگر به عنوان عناصر اجتماعی که از مولفه های اصلی شکل گیری قرارگاه رفتاری است پیام ها و علایمی را برای افراد دیگر درون قرارگاه رفتاری می فرستند. (فراهانی، ۱۳۹۳)

برای ایجاد یا برچیده شدن قرارگاه رفتاری شرایطی وجود دارد که مهمترین آن ها به قرار زیر می باشد:

۱. شناسایی الگوهای رفتاری به عنوان شرط نخست ایجاد قرارگاه رفتاری!

۲. بهره گیری از امکانات طراحی مکان در پاسخ به الگوهای رفتاری شناسایی شده

۳. تقویت یا محدودسازی الگوهای رفتاری از طریق مداخله در محیط

۴. ایجاد معنا، خاطره ی مکان و حافظه ی جمعی .

همچنین وجود قرارگاه های رفتاری شکل یافته در محیط منعکس کننده چگونگی زندگی روزمره افراد و تعاملات اجتماعی آن ها در جامعه می باشد. بررسی قرارگاه های رفتاری، شامل انواع مختلف برنامه، رخدادهای زمانی و مجموع مدت زمان حضور در

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

قرارگاهی خاص می تواند منجر به ارائه فرصت هایی بی نظیر در محیط از قبیل قوی تر شدن زندگی اجتماعی و افزایش الگوهای تعامل اجتماعی در میان اعضای جامعه شود. (فراهانی، ۱۳۹۳)

راجر بارکر این چنین بیان می دارد: قرارگاه رفتاری دارای دو دسته ویژگی ضروری ساختاری و پویا است. در بخش ساختاری یک قرارگاه رفتاری شامل یک یا چند الگوی جاری رفتار و محیط و محیطی احاطه کننده و ارتباط هم ساختی^۱ با رفتار دارد و در بخش پویا اجزاء، محیط - رفتار یک قرارگاه که هم ساخت ها نامیده می شوند در میان یکدیگر دارای یک درجه وابستگی هستند که این درجه وابستگی از درجه وابستگی آن ها با همساخت های قرارگاه رفتاری دیگر بیشتر است و سپس به ذکر هفت شاخص از این تعریف می پردازد: الگوی جاری رفتار، الگوی جاری رفتار و محیط، محیط بر الگوی رفتار احاطه دارد، محیط با الگوی رفتار رابطه هم ساختی دارد، اجزای رفتار-محیط هم ساخت ها نامیده می شوند، همساخت های یک قرارگاه رفتاری معین، درجه وابستگی تعیین شده ای دارند، همساخت های یک قرارگاه رفتاری معین، نسبت به بخش های سایر قرارگاه های رفتاری، میزان وابستگی بیشتری با خودشان دارند. (Barker, 1968) (Popov, 2012)

تعریف ارائه شده شوگن نیز دقیقاً همان تعریف بارکر است که البته در آن بازنگری و در جهت توسعه مفاهیم آن کوشش شده است. بنابراین برای یک قرارگاه رفتاری خصوصیات مهم و ضروری در دو دسته ساختار و دینامیک وجود دارد که به قرار زیر به شرح جزئیات آن پرداخته شده است:

۱- خصوصیات ساختاری قرارگاه رفتاری

۱- الگوی جاری رفتار

۲- الگوی جاری رفتار و محیط

۳- محیط در برگیرنده الگوی رفتار

۴- رابطه هم ساختی محیط با الگوی رفتار

۵- اجزای رفتار-محیط (هم ساخت)

۲- خصوصیات دینامیک قرارگاه رفتاری

-هم ساخت های یک قرارگاه رفتاری معین ، درجه وابستگی تعیین شده ای دارند. (Schoggen P. , 1989) (Schoggen P. , 1983)

مکان رفتار دارای:

۱- Place (مکان): موقعیتی که در آن الگوی رفتاری بطور متمرکز حادث می شود

۲- Link (مسیر): در برگیرنده رفتارهایی که حرکت بین فضاها را ممکن می کند. (محمودی نژاد، ۱۳۸۸)

در صورتی که قرارگاه رفتاری کیفیات لازم را برای گرد هم آوری افراد فراهم کند. می تواند منجر به بروز رفتارهای غیرضروری شود. این نوع از اجتماع را که در مکان به وقوع می پیوندد، می توان پاتوق نیز نامید. پاتوق در لغت نامه دهخدا محل عادی اجتماعات لوطیان در محل یا شهر یا قریه است. همچنین پاتوق موقعیتی است که در آن عده ای از افراد به طور آزادانه جمع شده و برخلاف کارهای روزانه که به عنوان وظیفه و شغل بدان مشغول بوده اند به فعالیت های مورد محلاقه شان که کمتر تناسبی با وظایف شغلی شان دارد، می پردازند. به گفته ی لینچ نوعی از گره ممکن است محل تمرکز باشد و اهمیت آن ها به سبب تراکم پاره ای از امور و یا خصوصیات در نقطه ای باشد: مانند گوشه ای از یک خیابان که به اصطلاح (پاتوق) بچه های محل است. (لینچ، ۱۳۸۳) بنابراین پاتوق پاسخی به نیاز اجتماعی انسان در فضاهای شهری است که روابط اجتماعی صمیمانه

¹ Synomophy

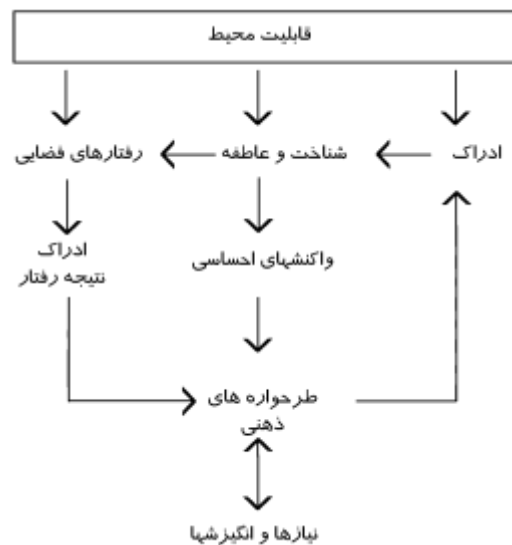
دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

مهم ترین الگوی رفتاری جاری بوده و در صورت داشتن سایر ویژگی ها از موثرترین قرارگاه رفتاری بر ابعاد شخصیتی. فرهنگی و اجتماعی افراد در عرصه های همگانی محسوب می شود. (فراهانی، ۱۳۹۳)

۴- قابلیت محیط^۱

لغت «affordance» در هیچ فرهنگ لغتی یافت نمی شود. روانشناس آمریکایی جیمز جی گیbson اولین شخصی بود که این واژه را در مقاله خود، تحت عنوان نظریه «قابلیت» مطرح کرد و به طور جامع تری آن را در کتابش تحت عنوان رویکرد زیست محیطی به ادراک دیداری گسترش داد. پس از آن دان نورمن دانشمند روانشناس، که تحت نظر گیbson به مطالعه پرداخت با کتاب خود با نام ، روانشناسی امور روز مره در سال ۱۹۸۸ کمک کرد تا این واژه مورد پسند عامه واقع شود. قابلیت امکانات یک شی یا محیطی است که به شخص اجازه می دهد، عملی را انجام دهد. قابلیت های هر چیزی چه مادی و چه غیر مادی، بخشی از داشته های آن چیز است که آن را برای موجودی خاص یا عضوی از یک گونه موجودات قابل استفاده می سازد. (لنگ، ۱۳۸۸) (Turner, 2005) (KYTTA, 2002) (NORMAN, 2002)

استطاعت (قابلیت) هر چیزی ، بخشی از داشته های آن چیز است که آنرا برای یک موجود قابل استفاده می کند. در باره محیط ساخته شده ، استطاعت محیط ، قابلیت های آن محیط بواسطه ویژگی های کالبدی اش در پاسخ دادن به طیفی از فعالیتها و رفتار های انسانی است. قابلیت های محیط ساخته شده انتخاب های رفتاری و زیباشناختی فرد را بسته به چگونگی پیکره بندی محیط محدود می کند یا گسترش می دهد. مردم نیز محیط های طبیعی و ساخته شده را برای دگرگون کردن قابلیت های آن تغییر می دهند. مفهوم استطاعت محیط هم معنی با مفهوم (کیفیت دعوت کنندگی) است که از سوی کورت لوین مطرح شده اما با این تفاوت که لوین معتقد است که قابلیت های یک چیز مستقا از افراد است و تغییر نمی کند ، بلکه سودمندی و اهمیت آن برای افراد وابسته به نیازهای آنهاست از این رو با تغییر نیازها و انگیزه های افراد، سودمندی محیطی برای آنها تغییر می کند اما گیbson با این نگاه جبری موافق نیست. از نظر او قابلیت محیط اساسا به ویژگی های و شایستگی ها و نیازهای افراد بستگی دارد محیط کالبدی برخی رفتارها را تامین و برخی را تامین نمی کند. (گلرخ، ۱۳۹۱) (لنگ، ۱۳۸۸) (دانشگرمقدم، ۱۳۹۱) (فیضی، ۱۳۹۲)

شکل (۱): فرآیندهای بنیادین رفتار انسان. منبع: (لنگ، ۱۳۸۸)

¹ Environment Affordance

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

قابلیت محیط از دیدگاه (گیبسون)

نظریه پردازی گیبسون نقطه اصلی در روان شناسی محیط بوده و زمینه ای در توسعه و گسترش بیش از پیش را در نظر داشتن فعالیت به عنوان روابط تعاملی فاعل با دیگر عوامل و سیستم های فیزیکی می باشد. فضای زندگی به خودی خود ساختاری دینامیکی ندارد، بلکه بررسی های انگیزشی مورد نیاز است تا چگونگی تغییر تحول این فضا فهمیده شود. از این رو لوین مفهوم جاذبه را معرفی کرد (که در اصل به زبان آلمانی: Aufforderungscharakter) که میدانی برداری و روان شناختی در زندگی فردی فرا نهاد. در نتیجه، جاذبه لوین، مفهوم مهم تئوری اکولوژی ادراک گیبسون شد که امروزه قابلیت نامیده می شود. (دانشگر مقدم، ۱۳۹۱) (فیضی، ۱۳۹۲) لغت Afford یک لغت معمول انگلیسی است ولی Affordance (قابلیت) در هیچ فرهنگ لغتی یافت نمی شود. (لنگ، ۱۳۸۸) اصطلاح قابلیت برای اولین بار توسط گیبسون در کتابش به کار برده شد و بیان داشت مردم غنی ترین و استادانه ترین قابلیت های محیطی را عرصه می دارند. (دانشگر مقدم، ۱۳۹۱) قابلیت های هر چیز، چه مادی و چه غیر مادی، بخشی از داشته های آن چیز است که آن را برای موجودی خاص یا عضوی از یک گونه ی موجودات قابل استفاده می سازد. داشته های مورد نظر گیبسون پیکربندی کالبدی یک شی یا مکان رفتاری است که آنرا برای فعالیتی خاصی قابل استفاده می سازد. (LANG, 1973) (دانشگر مقدم، ۱۳۹۱)

نکته قابل توجه این است که قابلیت های یک محیط کالبدی، چه خوب چه بد چیزی است که آن محیط با تمامی ویژگی های خود پیشنهاد می نماید. از منظر جیمز گیبسون قابلیت های محیط آن چیزی است که محیط به موجود زنده ارائه کرده و به او پیشنهاد می نماید (مطلبی، ۱۳۸۰) و یک محیط ساخته شده متناسب و منطبق بر نیازهای انسان دارای توانش هایی است که (تامین کننده) رفتارهای انسان است. بنابراین یک مکان رفتاری دارای توانش های بالقوه گوناگون و تا حدودی نامحدود است و استفاده از این قابلیت ها بستگی بسیار به:

۱. نیازهای استغاده کننده.
 ۲. توانایی هایشان (جسمی، محققی، روحی).
 ۳. تجربه آن ها از قابلیت ها.
 ۴. چگونگی ساخت و آرایش شکلی محیط مورد استفاده دارد. (مطلبی، ۱۳۸۰)
- قابلیت به تنهایی نه خواص شیئی دارد نه خواص ذهنی، بلکه هردوی آن ها را داراست در نتیجه قابلیت ها دوگانگی شی - ذهنی را از بین می برند، به عبارت دیگر قابلیت ها به طور برابر واقعیات محیطی و واقعیات رفتاری را در بر دارند که هم فیزیکی و هم روانی است. قابلیت ها هم به محیط و هم به ناظر اشاره دارند
- وی واژه قابلیت را اینگونه معنی می کند: تمامی امکانات عمل در محیط پنهان شده است، به صورت عینی قابل اندازه گیری است و بسته به توانایی فرد برای شناسایی آنهاست، اما همیشه وابسته به انجام دهنده عمل است و به همین دلیل به توانایی های افراد بستگی دارد. از این رو ۲ موضوع می تواند مدنظر این تعریف باشد:

۱- محیط

۲- کاربر

به عبارت دیگر امکان عملکرد شامل رابطه بین امکانات موجود در محیط و شخص انجام دهنده کار می باشد گیبسون بیان می کند که قابلیت محیط ثابت است و بر اساس نیاز مشاهده کننده تغییر پذیر نیست، بلکه یک پدیده زیست محیطی است که در طبیعت وجود دارد. وی بیان می دارد؛ قابلیت خواصی از محیط است، مستقل از ادراک جانداران. به نظر او بنا با موجودیت خود چیزی را پیشنهاد می کند، تشخیص قابلیت های شیء به ویژگیها، شایستگیها و نیازهای مشاهده گرمبتنی - است. انسان قابلیت های اشیاء و محیطها و زمان های مناسب استفاده از آنها را می آموزد. طبق این نظریه محیط می تواند به

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

عنوان قوانینی از قابلیت‌ها باشد که شرایط رفتارهای گوناگون و تجربیات زیبایی شناختی را برای بشر فراهم سازد. (فیضی، ۱۳۹۲)

قابلیت محیط از دیدگاه (نورمن)

نورمن بیان می‌کند؛ قابلیت‌ها سرنخ‌های موثری را در رابطه با عملکرد اشیا و یا محیط در اختیار افراد قرار می‌دهند. از نظر او قابلیت در مرحله نخست آن دسته از خاصیت‌های اساسی است، که صرفاً مشخص می‌کند چگونه باید از داشته‌ها استفاده کرد. به زعم وی، وقتی قابلیت‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند، کاربر با یک نگاه میداند که چه کاری می‌بایست انجام دهد، بدون احتیاج به تصویر، برچسب یا دستورالعمل. (NORMAN, 2002) نورمن معتقد است؛ اصطلاح قابلیت به خاصیت‌های حقیقی و ادراکی اشیاء و محیط اشاره دارد (فیضی، ۱۳۹۲).

قابلیت محیط از دیدگاه (گیور)

به گفته‌ی گیور قابلیت از قوه‌ی درک مجزا است. قابلیت موجود است، خواه مشاهده‌کننده به آن اهمیت بدهد یا ندهد، درک بشود یا نشود و خواه اطلاعات ادراکی در رابطه با آن موجود باشد یا نباشد. برای مثال؛ یک لیوان آب قابلیت نوشیدن دارد چه شخص تشنه باشد چه نباشد، یک چاله قابلیت افتادن شخص در آن را دارد چه به وسیله‌ی برگ پوشانده شده باشد یا باز باشد. (Gaver, 1991) وی درباره‌ی میزان تاثیر فرهنگ، تجربه و یادگیری در ادراک قابلیت‌ها اینگونه می‌نویسد؛ "مسئله درک حقیقی قابلیت‌ها تا حدودی توسط فرهنگ، پیشینه‌ی اجتماعی، تجربیات و مقاصد کاربران مشخص می‌شود. من همانند گیبسون این عوامل را بعنوان اجزای وابسته‌ی نظریه‌ی قابلیت نمی‌شناسم، بلکه در عوض به این عوامل بعنوان عوامل برجسته‌ساز قابلیت‌ها می‌مشخص می‌نگرم". (Gaver, 1991)

گیور با ارائه جدولی به بیان تفاوت‌های میان تعاریف گیبسون و نورمن از قابلیت پرداخت تفاوت‌های میان تعاریف قابلیت از دیدگاه گیبسون و نورمن، منبع؛ (Gaver, 1991)

جدول (۲): تفاوت‌های میان تعاریف قابلیت از دیدگاه گیبسون و نورمن، منبع؛ (Gaver, 1991)

تعریف نورمن از قابلیت	تعریف گیبسون از قابلیت
امکانات، مشخصات درک شده‌ای هستند که ممکن است در دنیای بیرون نباشند.	امکان عمل در محیط در ارتباط با توانایی عمل یک کاربر است.
قابلیت‌ها، پیشنهادات یا سرنخ‌هایی در مورد چگونگی استفاده از یک دارایی هستند.	قابلیت از دو حالت خارج نیست (یا موجود است-یا موجود نیست)
قابلیت می‌تواند به تجربه، دانش یا فرهنگ کاربر وابسته باشد.	قابلیت مستقل از فرهنگ، دانش و تجربه کاربر است.
قابلیت می‌تواند انجام کار را مشکل یا آسان کند.	

نظریه تحلیل متقابل

نظریه تحلیل متقابل توسط اریک برن ارائه شده است مفاهیم "والد، بالغ و کودک" را بیان می‌کند ریشه این نظریه به اوایل قرن بیستم و تحقیقات زیگموند فروید باز می‌گردد که اثبات کرد انسان موجودی چند وجهی بوده و شخصیتش بخش‌های

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

متفاوتی دارد سپس دکتر وایلدنر پنفیلد^۱ با انجام یک رشته آزمایشات ثابت کرد که مغز هنگامی که الکتروژن ظرفی وارد قشر گیجگاهی^۲ مغز برخی تجارب گذشته خود را مانند ضبط صوت بازگو می کند. پس از این آزمایشات اریک برن در دهه ۱۹۵۰ نظریاتش را بیان کرد او بیان کرد ارتباط کلامی از نوع رو در روی آن، محور روابط اجتماعی انسان و همچنین محور روانکوی است. سه حالتی که برای انسان در نظر می گیرد عبارتند از:

والد:ندای مظاهر قدرت دوران کودکی ما می باشد، ندایی که در درون ما ریشه دوانده است

کودک:همان واکنش درونی و تحسسات ما در برابر وقایع بیرونی است.

بالغ:توانایی فکر کردن و تعیین تکلیف بر اساس اطلاعات دریافتی است.

مبادلات رفتاری وقتی رخ می دهد که کسی با دیگری رابطه برقرار می کند برای آنکه بفهمیم مردم چطور با هم تبادل رفتار دارند. (Berne, 1990) (فیروزبخت، ۱۳۸۹).

بحث و تحلیل

در مباحث مربوط به طراحی شهری در شناخت یک فرایند از طراحی یا بررسی نظریات در مورد رفتار طراحی شهری دارای دو بعد می باشد:

- ۱- بعد سلبی:عدم انجام و امکان دهی به رفتارهای ناسالم شهروندی
- ۲- بعد ایجابی:تسهیل کننده و امکان دهی به رفتار های سالم شهروندی

اگر قرار است فضایی در ساختار شهری برای مردم طراحی شود باید با رفتارها و نحوه کشش های اجتماعی آن ها منطبق باشد رفتارهای انسان نیز برآمده از ارزش ها و فرهنگ های آدمی است: (بحرینی، ۱۳۸۷)

فرهنگ + ساختارهای اجتماعی = الگوهای رفتاری

با بهره گیری از علوم رفتاری در طراحی محیطی امکان ایجاد بهینه ترین و مطلوب ترین فضای شهری را فراهم کرد و حتی با تدقیق در مکان - رفتارهای شهروندی می توان از واندالیسم تجهیزات شهری یا شکل گیری فضاهای غیرقابل دفاع جلوگیری کرد. راهکارهای مداخله در طراحی و ساخت فضاهای شهری، مبتنی بر شناخت حاصله از علوم رفتاری در طراحی فضاهای شهری باشد تا با شناسایی بهتر نحوه کاربری فضایی بوسیله شهروندان، از هرگونه مداخله نا کار آمد و غیر شهروندان دیکته کرد. طراحی شهری تلاش برای منطبق کردن قابلیت های محیطی را با نیازهای شهروندی دارد و معماری توده های شهری را طراحی و سازماندهی کند طراحی شهری فضاهای خالی میان این توده ها که نام فضای عمومی بخود می گیرند را منطبق بر شناخت رفتارهای آدمی و در راستای تامین نیازهای رفتاری بشر طراحی نماید و با شناختی که از قابلیت های محیط بدست می آید الگوهای رفتاری متناسب با آن در زمان های مختلف را تکرار کند تا بوسیله ایجاد یک قرارگاه رفتاری سعی در برقراری تعاملات اجتماعی که مهم ترین عامل در شکل گیری فضاهای شهری است و با این منظور فرد را از بحران های فردی و انزوا و تنهایی خارج کرده و در محیط های جمعی قرار می دهد

¹ Wilder Penfield

² Temporal cortex

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

نتیجه گیری

هر انسانی در زمانهای گوناگونی در محیط‌هایی رفتارهایی از خود بروز می‌دهد که بسته به نوع قابلیت‌های محیط و رفتار غالب می‌تواند در مکان‌های مختلف بروز رفتارش متفاوت باشد و در محیط‌های موثری که بر اساس انتخاب خودش در آنها قرار می‌گیرد و رابطه برقرار می‌کند ممکن است قابلیت‌های محیط موثر برای افراد مختلف متفاوت است. نتیجه تفاوت‌ها این است که طراحی می‌تواند بعضی رفتارها را تسهیل کند و از بعضی رفتارهای دیگر ممانعت به عمل آورد طراحی که مبتنی بر نیازهای روزمره افراد باشد و نه خواسته‌های زیباشاخصی طراحان نه تنها باعث تعاملات رو در رومی شود بلکه بعد ایجابی آن که تسهیل‌کننده و امکان‌دهی به رفتارهای سالم شهروندی است بر بعد سلبی آن برتری یافته و رفتارهای اختیاری افراد به بهترین نحو بر اساس قابلیت‌های محیط شکل می‌گیرد و در یک رابطه دو سویه میان رفتار و محیط کالبدی را شامل می‌شود و همین رابطه می‌تواند شکل‌دهنده قرارگاه‌های رفتاری که خود پایه و واحدی برای تعریف محیط هستند باشند. بدین منظور قابلیت‌های مطلوب و سازنده رفتارهای شهروندی می‌توانند بر اساس ساگاری و همساختی میان الگوهای رفتاری و ظرف کالبدی وقوع یک قرارگاه رفتاری که واحد کوچک اجتماعی است را تضمین کند که حاصل تلفیق پایدار یک فعالیت و یک مکان است. همانگونه که انسان رشد می‌کند و دارای شخصیت می‌شود محیط هم بر او تاثیر می‌گذارد و هم او بر محیط موثر واقع می‌شود این کنش که بر اساس قابلیت‌های محیط در القای رفتاری خاص نمود می‌باید بر اساس جبریت یا اختیارگرایی محیطی می‌تواند باعث مبادلات رفتاری بین افراد و با شخصیت‌های متفاوت خود (کودک، بالغ و والد) شود. ادراک ما از بدو تولد از محیط خود باعث شده بسیاری از رفتارهایمان ناشی از اکتسابات محیطی باشد هرچند فرهنگ و سنت نیز عامل‌های قوی دیگری هستند اما بدلیل اینکه ما با زندگی جمعی خود را شناخته و این شناخت متاثر از ماهیت محیطی است که در آن زندگی می‌کنیم پس تاثیر پذیری از محیط اجتناب‌ناپذیر است هرچند رفتارهایی ممکن است بر اساس قابلیت‌های محیط بروز کند که خوشایند ما نباشد اما قرار گرفتن در فضای باز جمعی و ایجاد کنش میان افراد با یکدیگر و محیط با افراد که خود زمینه‌ساز تعاملات اجتماعی میان افراد است اصلی‌ترین بیان از فضاهای شهری می‌باشد که طراحی شهری بر آن بنیاد نهاده شده است روانشناسان محیطی و بخصوص روانشناسان اکولوژیک در رابطه میان محیط و رفتار و همچنین محیط و رفتار روزمره توانسته‌اند با هم ساختی میان رفتار و کالبد بتوانند پاسخی مناسب به خواست‌ها و نیازهای انسان‌ها در زندگی دیجیتال عصر ارتباطات شوند و اهمیت فضاهای شهری و رونق داشتن آنها را حفظ کنند.

منابع

- آلتمن، ا. (۱۳۹۰). *محیط و رفتار اجتماعی*. دانشگاه شهید بهشتی.
- بحرینی، ح. (۱۳۸۷). *فرایند‌های طراحی شهری*.
- دانش دوست، م. (۱۳۹۰). بررسی اثرات قابلیت محیط بر شکل‌گیری قرارگاه‌های رفتاری. *معماری پایدار و توسعه شهری*.
- دانشگرمقدم، گ. (۱۳۹۱). تحلیل تطریه قابلیت محیط از دیدگاه گیبسون و بازخورد آن دو مطالعات انسان و محیط انسان ساخت. *آرمانشهر*.
- دژدار، ا. (۱۳۹۱). بازشناسی مفهوم قرارگاه‌های رفتاری مروری بر تعاریف و ویژگی‌های قرارگاه رفتاری با تاکید بر مرور تحلیلی متن شوگن، هفت حصار.
- رضازاده، ر. (۱۳۸۴). کاربرد علوم محیطی در فرایند‌های طراحی شهری. *نشریه هنرهای زیبا-دانشگاه تهران*.
- فراهانی، م. س. (۱۳۹۳). کیفیات محیطی موثر بو قرارگاه رفتاری در فضاهای سبز و باز. *فصلنامه مطالعات برنامه ریزی شهری*.
- فیروزبخت، م. (۱۳۸۹). *اریک برن: بنیانگذار تحلیل رفتار متقابل*. نشر دازه.

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

فیضی، م. (۱۳۹۲). تحلیل نظریه قابلیت محیط و بازخورد آن در ارتقاء پایداری فضاها. اولین کنفرانس ملی معماری و فضاهای شهری پایدار. مشهد.

گلرخ، ش. (۱۳۹۱). قرارگاه رفتاری: واحدی پایه برای تحلیل محیط.

لاوسون، ب. (۱۳۹۱). زبان فضا. دانشگاه تهران.

لنگ، ج. (۱۳۸۸). آفرینش نظریه معماری (نقش علوم رفتاری در طراحی محیط). دانشگاه تهران.

لینچ، ک. (۱۳۸۳). سیمای شهر.

محمودی نژاد، ه. (۱۳۸۸). طراحی شهری: از روان شناسی محیطی تا رفاه اجتماعی. هله.

مطلبی، ق. (۱۳۸۰). روانشناسی محیطی دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری. هنرهای زیبا دانشگاه تهران.

نمازیان، ع. (۱۳۹۲). حلقه گمشده روانشناسی محیطی در آموزش معماری. انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران.

Barker, R. (1968). *Ecological Psychology: Concepts and Methods for Studing*.

Berne, E. (1990). *Transactinal Analysis*.

Gaver, w. (1991). Technology affordances.

Heft, H. (2001). *Ecological Psychology in Context : James Gibson, Roger Barker, and the Legacy of William James's*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

KYTТА, M. (2002). AFFORDANCES OF CHILDREN'S ENVIRONMENTS IN THE CONTEXT OF CITIES, SMALL TOWNS, SUBURBS AND RURAL. *Journal of Environmental Psychology*.

LANG, J. (1973). *DESIGNING FOR HUMAN BEHAVIOR: Architecture and the Behavioral Sciences*.

NORMAN, D. A. (2002). AFFORDANCE, CONVENTIONS, AND DESIGN.

Popov, L. (2012). Crossing Over: The Interdisciplinary Meaning of Behavior Setting Theory. *International Journal of Humanities and Social Science*.

Sanoff, H. (1971). Behavior Settings in Residential Environments.

Schoggen, P. (1983). BEHAVIOR SETTINGS AND THE QUALITY OF LIFE. *Journal of Community Psychology*.

Schoggen, P. (1989). *Behavior settings*.

Turner, P. (2005). Affordance as context. *Elsevier*.